

OBNOVA ZVONIC KOSTELŮ SV. VÁCLAVA V DLAŽKOVICÍCH A SV. PETRA A PAVLA V SUTOMI

JINDŘICH ZAJÍC

Obr. 1. Dlačkovice, areál kostela sv. Václava – zvonice, pohled od jihozápadu, stav před obnovou. Foto: Jan Koloc, září 2009.

V letech 2010 a 2011 došlo k dokončení opravných prací na objektech zvonice kostelů sv. Petra a Pavla v Sutomi a kostela sv. Václava v Dlačkovicích. Obě tyto akce jsou specifické z pohledu financování, přístupu k obnově, následné prezentace i využití vlastních objektů.

Dlačkovice se rozkládají v mírně svažitém terénu s dominantami ranně barokního kostela sv. Václava a barokního zámku. Vesnice je poprvé v pramenech připomínána v roce 1057.¹ Největší stavební produkci zaznamenala obec v 17. a 18. století, kdy zde na místě původního gotického kostela byl postaven v letech 1672–1675 nynější kostel sv. Václava, jehož autorem je pravděpodobně Giulio Broggio.² V tomto období započala také přestavba původní tvrze, která vyvrcholila v první polovině 18. století realizací

západního a východní křídla, na níž se podílel i Octavio Broggio.³ Dnešní podoba zámku byla do značné míry ovlivněna také empírovou úpravou zvláště jižního průčelí ve třicátých letech 19. století.⁴

Zvonice je postavena přibližně patnáct metrů severozápadně od kostela. Její postavení je dáno urbanistickou akustikou. Slyšitelnost zvonů byla postavením zvonice zaručena v celé vsi i přes problematické postavení vůči zámku z hlediska odclonění kostelem sv. Václava. Tento problém byl vyřešen právě postavením zvonice v severozápadním okraji areálu tak, aby došlo k vyosení zvonice a kostela vůči zámku a zároveň nedošlo k jejímu statickému narušení v důsledku pohybů svahů, které jsou v místě patrné dodnes.

Samotná zvonice je zděná, postavená na čtvercovém půdorysu a zastřešená stanovou střechou s lucernou. Všechna čtyři průčelí jsou prolomena pouze jednou osou, kterou tvoří v západním, severním a východním průčelí vysoká okna zakončená plným valeným záklenkem a zdobená šambránami se zvláště výraznými patkami záklenků. Osa jižního průčelí je rozdělena do dvou úrovní. Nižší úroveň je tvořena hlavním vstupem, který je mírně vyosen, a je zakončen přímým záklenkem, zatímco vyšší úroveň je tvořena opět okenním otvorem. Výplně jednotlivých okenních otvorů byly tvořeny cihelnou vyzdívkou vytvářející pohledové rošty. Všechna průčelí obíhá profilovaná korunní římsa. Vnější omítky byly novodobé, hrubě nahazované a do značné míry degradované hlavně vzliňající zemní vlhkostí a odstříkující dešťovou vodou. Střešní krytinou byla pálená střešní taška cihlově červené barvy (bobrovka) bez další povrchové úpravy. Lucerna na vrcholu střechy je prolomena čtyřmi okenními otvory s výplněmi tvořenými dřevěnými žaluziemi.

Interiér zvonice je rozdělen do dvou úrovní. Přízemí je velice nízké vymezené shora základovým trámovým roštem zvonové stolice s průvlakem podepřeným ve střední části prostoru vyzděnými sloupy. Na severovýchodní straně se pak nachází zděná podesta s dřevěným schodištěm, které zajišťuje přístup k zvonovému patru. Zvonová stolice je dřevěná, konstrukčně přizpůsobena pro dva zvony, s osou otáčení zvonů orientovanou severojižním směrem. Jedná se o základní trojúhelníkovou konstrukci se zdvojenými šikmými vzpěrami zajištěnými zvonovými kleštinami.

Záměrem opravy byla celková obnova zvonice, včetně interiérů, kde mělo v přízemí dojít k vytvoření menší výstavní síně. Celá akce obnovy byla započata v roce 2010 a v témže roce byla také dokončena. Obnova byla financována z prostředků dotace

¹ A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, díl 1. A–H, Praha 1947, s. 345–346.

² M. HORYNA – J. MACEK – P. PREISS, *Oktavián Broggio, 1670–1742*, katalog výstavy: Oktavián Broggio, Litoměřice 1992, s. 59.

³ W. LUKSCH, *Kunsttopographie des Bezirkes und der Stadt Leitmeritz*, díl II., rukopis, Litoměřice 1920, s. 25–26.

⁴ E. POCHE, *Umělecké památky Čech*, svazek I. A–J, Praha 1977, s. 260–261.

Obr. 2. Dlažkovice, areál kostela sv. Václava – zvonice, pohled od jihozápadu, stav po obnově.
Foto: Jindřich Zajíc, říjen 2012.

Státního zemědělského intervenčního fondu – Programu rozvoje venkova – ve výši 2,3 mil. Kč. Návrh obnovy spočíval v opravě střechy, vnitřních i vnějších omítek, zbudování okapového chodníčku kolem celé zvonice, opravy dřevěného schodiště a podlah a zhotovení nových výplní okenních otvorů.⁵

Z hlediska památkové péče byl prosazován požadavek na zachování maximální autenticity dané památky a to nejen z pohledu vnější estetiky, ale hlavně materiálového a stavebně technického řešení. Na vnějším plášti stavby byla upravena vlastní plocha omítky do hladké podoby, zatímco sokl zůstal nahozen hrubě s jedním výraznějším odskokem na západním a východním průčelí tak, aby byla výška soklu přizpůsobena stoupajícímu terénu. Celá stavba pak byla opatřena obnoveným okapovým chodníčkem z čedičových valounů. Tento typ odvodu dešťové vody byl nalezen kolem zvonice v průběhu opravy a byl tudíž obnoven se zachováním dostatečného vypádování od samotného zdiva zvonice. Největším zásahem tak bylo odstranění novodobých cihelných roštů v okenních otvorech a jejich nahrazení dřevěnými žaluziemi vnitřně členěnými ve tvaru písmene „T“. Tento razantní zásah byl proveden pro zlepšení akustických vlastností zvonice.

⁵ Návrh obnovy byl zpracován v projektové dokumentaci: zpracovala firma Stazep Plus Velešín s. r. o., zodp. projektant: Jaroslav Votík, v říjnu 2009.

V přízemí zvonice v místě budoucích výstavních prostor byla nahozena pouze hrubá omítka bez další povrchové úpravy, včetně zachování přírodní barvy omítky. Největším zásahem v tomto prostoru tak bylo vytvoření nové podlahy z pálených režných obdélných dlaždic, oprava schodiště a výměna plně degradovaného průvlastku. Do podoby samotného zvonového patra bylo zasahováno pouze minimálně. Opraven byl prkenný záklop zvonového základového roštu tvořící současně pochozí plochu zvonového patra. Obnoveny byly také vnitřní omítky, které byly povrchově sjednoceny s omítkami v přízemí. Zvonová stolice byla pouze očištěna a chemicky ošetřena proti působení dřevokazného hmyzu a hub provedením povrchového nátěru. Větší zásahy nemusely být prováděny ani v krovu zvonice. Zde došlo pouze k lokálním opravám a kompletní výměně střešní krytiny. Novou krytinou tak zůstala režná pálená střešní taška – bobrovka – cihlově červené barvy. Důraz byl také kladen na zachování způsobu kladení hřebenáčů do neprobarvené pokrývačské malty. Tento detail je sice často podceňován, ovšem pro zachování pohledové dynamiky celé střechy je velice podstatný. Na střechu lucerny byl použit měděný plech a v jejím závěru byla obnovena jednoduchá vrcholová hrotnice.

Odlisný způsob v přístupu k obnově byl zvolen v pět kilometrů vzdálené obci Sutom, která se nachází na jižním úpatí Českého středohoří a podobně jako obec Dlažkovice je situována ve svažitém terénu.

Obr. 3. Dlažkovice, areál kostela sv. Václava – zvonice, pohled do interiéru obnoveného přízemí zvonice. Foto: Jindřich Zajíc, březen 2012.

Samotná obec je poprvé zmiňována v pramenech k roku 1276.⁶ Její dominantou je barokní kostel sv. Petra a Pavla s dřevěnou zvonící, situovaný v nejvyšší severní části obce. Kostel byl postaven v letech 1716–1724 a na jeho výstavbě se podílel pravděpodobně Octavio Broggio.⁷ Zvonice je umístěna přibližně deset metrů jihozápadně od kostela. Její umístění je dáno podobně jako u zvonice v Dlažkovicích urbanisticko-akustickou situací. Karel Kuča upozorňuje na pravděpodobnost vzniku zvonice společně s výstavbou kostela,⁸ její současná podoba však byla do značné míry ovlivněna novodobější úpravou v 19. století.

Zvonice je dřevěná s kamennou podezdívkou, postavena na čtvercovém půdorysu a zastřešena stanovou střechou s dřevěnou lucernou ve vrcholu. Obvodová rámová konstrukce je krytá bedněním z prken na sraz, jejichž styk je překryt jednoduchými neprofilovanými dřevěnými lištami.

Všechna průčelí vyrůstají z neomítané kamenné podezdívky, na níž stojí vlastní obvodová konstrukce. Nad podezdívkou se nachází jednoduchá dřevěná římsa. Jednotlivá průčelí zakončuje profilovaná korunní římsa, jejíž motiv se opakuje v jednodušší formě také v lucerně. Západní, jižní a východní průčelí jsou protnuta jednou osou, kterou tvoří okenní otvory s žaluziovou

výplní. Severní průčelí protíná rovněž jedna osa, která je ovšem v nižší úrovni tvořena hlavním vstupem a v horní úrovni okenním otvorem. Jednotlivé okenní otvory jsou opatřeny pevnými dřevěnými žaluziemi. Střešní krytinou stanové střechy byla režná pálená střešní taška cihlově červené barvy – bobrovka – bez dalších povrchové úpravy. Lucerna byla kryta plechem s červenou povrchovou úpravou.

Zvonice nemá zvonové patro a základový trémový rošt zvonové stolice je umístěn na zemi. I v tomto případě je zvonová stolice tvořena trojúhelníkovou konstrukcí se zdvojenými šikmými vzpěrami zajištěnými zvonovými kleštinami a byla vytvořena pro dva zvony. Osa otáčení zvonů je orientována v západovýchodním směru.

Také na zvonici v Sutomi bylo cílem celé obnovy zlepšení technického stavu jednotlivých konstrukcí, které byly do značné míry degradovány, kvůli absenci běžné údržby. Na rozdíl od obnovy zvonice v Dlažkovicích byla obnova sutomské zvonice několikiletou akcí financovanou hlavně z prostředků Havarijního programu Ministerstva kultury České republiky a programu Podpory obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností. Celkové náklady na opravu zvonice byly vyúčtovány v celkové výši 625 000 Kč.⁹ Obnova probíhala v několika etapách od podzimu 2008 do prosince 2011.

Technický stav zvonice kostela sv. Petra a Pavla v Sutomi byl před samotnou obnovou havarijní. Podezdívka byla rozpadlá a společně s rozestupujícím se bedněním umožňovala degradaci obvodové rámové konstrukce. Ke zvýšenému zatékání docházelo také v oblasti parapetů okenních otvorů, které postrádaly římsy, které by odvedly dešťovou vodu od vnitřních konstrukcí. Pálená

⁶ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1998, s. 850; srovnej A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, díl IV. S–Ž, Praha 1957, s. 239; autor uvádí pozdější datum 1359.

⁷ E. POČE, *Umělecké památky Čech*, svazek III. P–Š, Praha 1980, s. 469; W. LUKSCH, *Kunsttopographie des Bezirkes und der Stadt Leitmeritz*, díl II., rukopis, Litoměřice 1920, s. 158–160.

⁸ K. KUČA, *České moravské a slezské zvonice*, Praha 2001, s. 279–280. Spojení vzniku zvonice a výstavby kostela však stěžuje fakt, že zvonice není zachycena na žádném starším mapovém podkladu vyhotoveném do konce 19. století, včetně stabilního katastru. Přesnější výsledky snad přinese zamýšlený dendrochronologický výzkum původních dřevěných konstrukcí zvonice.

⁹ J. OTRADOVEC, *A je hotovo! Sutomská zvonice v novém kabátě*, in: Český granát. Zpravodaj Občanského sdružení Český granát a městského úřadu v Třebenicích, leden 2012, Třebenice 2012, s. 7.

Obr. 4. Sutomi, areál kostela sv. Petra a Pavla – zvonice, pohled od jihu, stav během obnovy. Foto: Jindřich Zajíc, únor 2011.

střešní krytina byla v případě sutomské zvonice příliš těžká a částečně degradovaná, čímž docházelo k zatékání a narušení krovnic konstrukce. Také základový trámový rošt zvonové stolice byl do značné míry poškozen vzlínající vlhkostí.

Rovněž v případě zvonice v Sutomi byl ze strany památkové péče vznesen požadavek na maximální zachování původních prvků. V daném případě však bylo také nutné odstranit některé technické nedostatky, které byly příčinou zvýšené degradace hlavně obvodové konstrukce, která je v daném místě vystavena extrémním klimatickým podmínkám. Hlavně z tohoto důvodu byly na zvonici doplněny dřevěné parapety okenních otvorů vynášené drobnými profilovanými římsami. Došlo také ke změně typu střešní krytiny, kterou se nově stal štípaný šindel na vlastní stanové střeše zvonice a měděný plech na lucerně, včetně kopie obeliskové hrotnice ve vrcholu lucerny. Nutné bylo také vyměnit některé prvky obvodové konstrukce a vynesení zvonové stolice na dubových špalicích. Veškeré výměny byly prováděny klasickými tesařskými postupy s maximálním užitím ruční práce.

Vlastní prostor zvonice bude prozatím pro veřejnost uzavřen. Veškeré práce tak byly směřovány spíše k záchraně vlastní památky, než k její prezentaci veřejnosti. Zvonice kostela sv. Petra a Pavla však byla opravena citlivě a její vypovídací hodnota jako hmotného pramene tak zůstala plně zachována.

Obr. 5. Sutomi, areál kostela sv. Petra a Pavla, pohled od jihu, stav po obnově. Foto: Jindřich Zajíc, leden 2012.

Z hlediska památkové péče došlo obnovou obou zvonice k výraznému zlepšení stavebně-technického stavu, který zaručuje prodloužení životnosti obou těchto staveb, a to s minimalizací zásahů do původních konstrukcí. V rámci obnovy zvonice v Dlačkovicích navíc došlo k vytvoření nových výstavních prostor v přízemí zvonice. Právě částečná transformace vnitřního prostředí této kulturní památky může posloužit jako inspirace v oblasti využití tohoto druhu památkového fondu, jehož využití v minulosti zaniklo s rekvírováním, či krádežemi zvonů.

Podobného postupu nešlo využít při obnově zvonice v Sutomi, kde bylo cílem oprav hlavně zachování této památky v co možná nejautentičtější stavu. Toho bylo dosaženo minimalizací zásahů do původních konstrukcí a návratem původní střešní krytiny. Zvonice v Sutomi tak získala autentický vzhled, přičemž většina původních konstrukčních prvků byla zachována, díky individuálnímu posuzování jejich stavu a ponechala si tak i nadále svou vypovídací hodnotu. Přes relativně dlouhotrvající opravy zvonice v Sutomi, prováděné v horizontu čtyř let, nedošlo k žádnému porušení původních konstrukcí a dlouhodobá realizace se tak nepodepsala negativně na historických konstrukcích. Postupné uvolňování finančních prostředků naopak umožňovalo zodpovědné posouzení prováděných prací i na dobrou kvalitu jejich provedení.